

"קף יותר לפרק אטום מאשר דעה קדומה" (אפרט איינשטיין)

לכולנו יש סטריאוטיפים על א/ נשים אחרים. איך הסטריאוטיפים האלו משפיעים עלינו? ועל הסובבים אותנו? ומה בין סטריאוטיפים לגזענות?

המערך המוצע עוזר לתלמידים לפתח מיומנות של התבוננות ביחס לעצמם ולסביבתם, לדון בהיבטים המתגרים של גזענות, ומה אנו יכולים לעשות כדי להתמודד איתם.

ההפעלה הבאה עוסקת בגזענות ומוקדשת ליום הגזענות הבינלאומי שיחול בתאריך 21/3/16. היא מחולקת ל-2 מערכי שיעור שאפשר ללמדם ברצף או ב-2 שיעורים נפרדים.

מצק 1- סטריאוטיפים ודעות קדומות

על הקיר בכיתה תלויות תמונות של דמויות שונות בחברה הישראלית. (רק תמונות ללא פרטים מזהים)

- כדאי להכין מראש ולתלות לפני שהתלמידים/ות נכנסים לכיתה.
- חשוב שיהיה מגוון רחב ככל האפשר של קבוצות זהות שונות בחברה הישראלית. (מבחינת מגדר, דת, עדה, דתיים ולא דתיים, יהודים וערבים או קבוצות מיעוט אחרות, עובדים זרים ופליטים, בעלי מוגבלויות ועוד).
- חשוב שלפחות חלק מהדמויות יהיו דמויות "שוברות סטראוטיפ" (כאלו שיש פער בין מה שיחשבו עליהן במבט ראשון ובין מה שיתגלה לגביהן). להלן מספר הצעות אפשריות (ניתן למצוא בגוגל תמונות מוגדלות).

רועי חסן

משורר, כותב, פעיל חברתי ומורה. זכה בפרס ברנשטיין עבור ספר שיריו המביע זעם על ההגמוניה האשכנזית ובעלי ההון בישראל.

משה פרידמן

יזם הייטק חרדי. הקים חברת סטארטאפ שעסקה בעריכת וידאו ברשת, מוביל פרוייקט ייחודי לשילוב חרדים בתעשיית ההיי טק.

מאיר בוזגלו

ד"ר לפילוסופיה של המתמטיקה, הלשון והיהדות. פעיל בקידום חינוך חינוך שוויוני, בפיתוח של הוראת המתמטיקה, ובחידוש מסורת הפיוט בישראל.

היבה ערג'ה

שופטת הכדורגל הערבייה הראשונה בישראל. בצעירותה הייתה בכלל אצנית. כשהייתה בכיתה י"א נפתחה בפוריידים קבוצת כדורגל נשים. היא מיהרה להצטרף, והתאהבה. ההרפתקה הזאת הסתיימה אחרי כמה חודשים, עקב התנגדות הורי הבנות למיזם המודרני, אך האהבה לכדורגל סירבה להירגע.

נטשה מוזגוביה

עיתונאית ומגישת טלוויזיה. היתה העולה הרוסיה הראשונה שהגישה מהדורת חדשות בעברית. פעילה בקידום נושאים חברתיים ובייצוג מיעוטים בתקשורת,

הדס מלדה מצרי

הרופאה בת העדה האתיופית הראשונה בצבא. "לא היה לי כסף לקורס שני בפסיכומטרי אז למדתי לבד, ובזמן שנתר לי הייתי עובדת כדי לעזור כלכלית למשפחה. גם כשלמדתי באוניברסיטה, ולמרות הסיוע הכלכלי מ'עתידים', המשכתי לתמוך במשפחה שלי ועברתי לא מעט קשיים בדרך."

ג'ניה דודוצקין

שחקן כדורעף שהיה קפטן קבוצת הפועל מטה אשר. הוביל את קבוצתו לזכייה בגביע המדינה. מתנשא לגובה של 1.92 מטר. שחקן הספורט המקצועי הראשון שיצא מן הארון.

דועא אבו אליונס

עורכת דין, בדואית, תושבת חיפה, עיוורת מלידה. סיימה בהצטיינות תואר שני וממשיכה לימודים באוניברסיטת הרווארד בארה"ב. שימשה כעוזרת למנכ"לית משרד המשפטים, פעילה חברתית ומתנדבת למען ילדים בעלי מוגבלויות.

- **הסתובבו בין התמונות ובחרו 3 דמויות.**
עליכם להכין פרופיל אישי לכל דמות שבחרתם הכולל פרטים אישיים: שם, גיל, עיסוק, מצב משפחתי, השכלה, מקום מגורים וכדומה. (מצ"ב דף פרופיל אישי לדמות).

- **אפשרות נוספת למורות שרוצות לעודד כתיבה:** בחרו דמות אחת וכתבו בקצרה את סיפור החיים שלה. (היכן נולדה, היכן גדלה, דברים חשובים שעשתה, מה עושה היום).

* אפשר להקדיש לחלק זה 20 דקות.

במליאה, התלמידים משתפים בפרופיל של דמות אחת או יותר מהדמויות שבחרו.

המורה מציירת טבלה על הלוח, שבה כל דמות תוצג בעמודה אחת ומתחתיה כתובים הפרטים שהתלמידים/ות שיתפו לגביה.

לאחר מכן, המורה מקריאה את הפרופילים האמיתיים של הדמויות (משפט-שניים על כל דמות).

דין:

- התבוננו מספר דקות על הלוח ועל הפרטים שמופיעים לגבי כל דמות. מה אתם יכולים לומר על מה שכתוב? האם הפרטים שגיליתם על הדמויות הפתיעו אתכם? מה היה מפתיע?
- אם יש פער בין מה שחשבתם ומה שגיליתם על הדמות, למה לדעתכם הוא קיים? התלמידים יכולים לטעון שהדמויות הן יוצאות דופן ולא מייצגות את הרוב בקבוצה/קבוצות שאליהן הן משתייכות.
- אפשר להמשיך ולשאול: למה זה כל כך חריג למצוא דמויות כאלו? אפשר לקרוא ביחד את ההגדרה המוצעת של סטריאוטיפ ולשאול: איך הסטריאוטיפים שכתבנו על הלוח היו יכולים לפגוע בדמויות בחיי היומיום? (לדוגמא: איזה יחס רועי חסן יקבל לדעתכם בכניסה למועדון בתל אביב? מה יקרה כשמששה פרידמן יגיע לראיון עבודה בחברת הייטק? איזה עבודות יציעו לנטשה מוזגוביה? איזה הערות תקבל היבה במגרש הכדורגל?)
- אילו תוצאות פוגעניות יכולה חשיבה סטריאוטיפית לגרור? (אפליה, השפלה, גזענות...)
- האם יש קבוצות בחברה שהסטריאוטיפים עליהן פוגעניים יותר?

דגשים בנוגע לדין:

- לאפשר לדברים להישמע ולתת להם מקום גם אם הם קשים. הדרך להתמודד עם אמירות גזעניות ופוגעניות היא לעמת אותן עם שאלות שמסבכות את המצב ומדגישות מורכבות ושוני.
- להלן קישור למאמר עם טיפים לדרכי התמודדות של מורים ומורות עם אמירות גזעניות בכיתה:
http://tomerbaratz.blogspot.co.il/2012/03/blog-post_13.html
- בד"כ יהיה לפחות תלמיד אחד או תלמידה אחת שישמיעו דעה הפוכה ואחרת לזו המקובלת.
- להיזהר ממקום מוכיח או מטיף. חשוב להדגיש כי חשיבה סטריאוטיפית היא חשיבה טבעית. השאלה היא האם אנחנו "נתקעים" בשלב הזה או מנסים לאתגר את עצמנו שלא לפעול בהשפעת הסטריאוטיפ.

אפשר לצפות **בכתבה ששודרה בערוץ 2**, בה נבחנו סטריאוטיפים של קבוצות שונות בישראל.

סטריאוטיפ: עמדה או דימוי מוסכם, מוכלל, פשטני ונוסחתי עמדה ודימוי זה מוחזקים במשותף על ידי קבוצת אנשים בחברה מסוימת. כלומר: קובץ של אמונות הקושרות בין קבוצות חברתיות לבין תכונות מסוימות, כאשר אמונות (וגם התנהגויות) אלה עלולות להיות לא מוצדקות, לא רגישות, ולא מושפעות ממידע חדש.

את המושג "סטריאוטיפ" הציע הפובליציסט וולטר ליפמן בשנת 1922 כשהוא מתייחס לתמונות הקיימות במחשבתנו ומתייחסות לצירופים קיבוציים כלשהם.

הגדרה זו מתייחסת לאופן, שבו תופשים אנשים "עובדות" חברתיות. הדגש הוא על כך, שמדובר בתבנית חשיבתית (שקיימת בראשנו, ולא בהכרח באותה צורה במציאות החיצונית), ושבעזרתה אנו מתארים באופן אחיד מרכיבים שאנו מזהים עם קבוצה חברתית כלשהי. ליפמן סבר, כי כדי לתפקד במציאות החברתית העמוסה והמורכבת יוצרים אנשים לעצמם תמונה תפישתית, שיש בה פישוט-יתר של נתונים ושל משמעויות. לדעתו, תהיה תמונה כזו מעוותת מבחינה עובדתית, נוקשה וקשה לתיקון - ולכן גם לא רצויה.

הסטריאוטיפים גורמים להטיות בתפיסתנו, בזיכרונותינו ובהנחותינו; הטיות אשר מנכיחות ראיית עולם גזענית, אתנוצנטרית ושקרית.

מצרף 2 - גלגולות: מקרה פרטי או תופעה?

הכיתה מתחלקת לקבוצות

כל קבוצה מקבלת כתבה אחת העוסקת במקרה גזענות כלפי קבוצה כלשהי בחברה הישראלית.

להלן 12 כתבות אפשריות (המורה כמובן יכולה למצוא כתבות נוספות).

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4712180,00.html> ילדה בדואית שגורשה מהגן

<http://news.walla.co.il/item/2852129> עובדת אתיופית שפוטרה

<http://www.mynet.co.il/articles/0,7340,L-4695754,00.html> ילדים של עובדים זרים מספרים

<http://www.mako.co.il/women-weekend/Article-ed795154cd78151006.htm> איך זה להיות רוסייה בישראל

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4678137,00.html> נהגת אוטובוס רוסייה הותקפה

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4339383,00.html> שחקני כדורגל צ'צ'ניים בישראל

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4221988,00.html> עורכת דין ערבייה בשוק העבודה

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4611178,00.html> שוטרים שהתעללו בבחור אתיופי

<http://www.haaretz.co.il/gallery/media/1.2787911> סרטון פרסומת גזעני כלפי מזרחים

http://www.mako.co.il/news-israel/local-q2_2015/Article-103294b4aa02d41004.htm

מרצה באוניברסיטה מתבטא בגזענות כלפי אתיופים

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3033377,00.html>

שוטרים עצרו רופאה פיליפינית והתייחסו אליה באלימות

קראו את הכתבה וכתבו :

- כותרת אחרת שהייתם נותנים לאירוע
- מהם לדעתכם המניעים של הדמות או הדמויות הפוגעות? מה הנחות היסוד שלה?
- מה הייתם מציעים לדמות הנפגעת לעשות?

כל קבוצה מציגה בקצרה במליאה את סיפור הכתבה שקיבלה.

הצעה לשאלות להובלת הדין:

- האם מדובר לדעתכם במקרים "יחודיים ויוצאי דופן או בתופעה?
- האם זו גזענות? איך הייתם מגדירים גזענות? אפשר לקרוא את שתי ההגדרות המוצעות להלן.
- מה כל כך בעייתי בגזענות?
- מה אתם כפרטים יכולים לעשות נגד גזענות? מה מערכות השלטון והחברה הממוסדות יכולות לעשות? (לדוגמא: מערכת החינוך, כלי התקשורת, מוסדות תרבות וכדומה).

מהי גזענות?

ההנחה כי קיים הבדל היררכי בין קבוצות אנושיות, אשר החברות בהן נקבעת מלידה. ההבדל מתבטא לכאורה בתכונות – ממשיות או מדומות, חזותיות או פנימיות – שנתפסות כקבועות, כמהותיות לאותה קבוצה. הגזענות רואה קבוצות מסוימות כמי שהאנושיות שלהן אינה מלאה – כמי שבני האדם השייכים אליהן הם בני אדם פחותים מהקבוצה שנתפסת כנעלה מבחינה גזעית. (ד"ר דפנה הירש)

ייחוס של נחיתות לאדם או לקבוצה על בסיס של תכונות סטריאוטיפיות, שמנוסחות בשפה ביולוגית, חברתית או תרבותית. בשיח גזעני נתפסות תכונות אלו כנחותות, כבלתי משתנות וכמהותיות לאותה הקבוצה. (פרופ' יהודה שנהב)

מסרים שאפשר להדגיש:

- **בכל אחד מאיתנו חבוי גזען קטן.** לכל אחד מאיתנו הפוטנציאל להיות גם גזען כלפי אחרים, וגם זה שכלפיו מופעלת גזענות. האחריות שלנו להיות מודעים לעצמנו, לעצור, לחשוב ולפעול אחרת ממה שאולי האינסטינקט שלנו מורה.
- **האחריות שלנו היא לא רק כלפי קבוצות הזרות שלנו, אלא כלפי כל קבוצה שנפגעת.**
- **אפשר "להרכיב משקפיים" מודעות ולזהות מקרי גזענות, ואפשר גם לפעול כנגדה.**

לדוגמא: קבוצת צעירים זיהתה כי בפרסומת של תחליף החלב "מטרנה" לא הופיעו נשים כהות או נשים דתיות, אלא רק נשים בהירות. בפרסומת בולט מאוד הליהוק הגזעני וההעדפה לנשים מסוימות, בעוד אחרות נעדרות.

קבוצת הצעירים שזיהתה את המגמה הזו בפרסומות הכינה פרסומת אלטרנטיבית שהופצה ברשת וזכתה לצפיות רבות. בעקבות הפרסומת האלטרנטיבית, הוציאה מטרנה פרסומת מתוקנת שבה מיוצג מגוון רחב יותר של נשים.

הדין שהמקרה עורר, גרם לחברות נוספות, פרטיות וציבוריות, להיות מודעות יותר לבחירות הליהוק שלהן ופרסומות נוספות תוקנו.

המסקנה: אפשר להשפיע.

<https://www.youtube.com/watch?v=eotquh4xvJE>: קישור לפרסומת המקורית של מטרנה:
קישור לפרסומת האלטרנטיבית (שימו לב גם למוזיקה שנבחרה, לדמויות ולכיתובים):
<http://mizbala.com/news/99019>
<https://www.youtube.com/watch?v=hq4BDq9KYRw>: קישור לפרסומת המתוקנת של מטרנה:

ומה איתנו? האורות/ים?

הנה קישור למאמר קצר שיחזק את המודעות שלנו לאמירות ולהתנהגויות גזעניות בכיתה לאורך כל השנה, וגם כמה כלים שיסייעו בהתמודדות איתם.

<http://www.acri.org.il/education/wp-content/uploads/2013/09/racism-in-class-web.pdf>